

KAREL PICMAUS

Exposice socialistické výstavby v museích na Jihlavsku

Tak jako se mění v našem lidově demokratickém státě obsah veškerého kulturního dění, nabývá i činnost museí nového poslání. Zůstává tu sice dřívější název museum, avšak zcela jiné jsou dnes jeho úkoly. Museum — ústav, který shromažďuje, ochraňuje, vědecky zpracovává a vystavuje dokladový materiál k vývoji přírody a společnosti ve své sběrné oblasti nebo určitého speciálního úseku — je dnes spjato tisícerymi pouty s rozvíjejícím se bohatým, radostným životem lidí nové společnosti. O tom se nejlépe přesvědčuje obyvatelstvo Jihlavy, které v tisících navštěvuje hodnotné výstavy krajského vlastivědného musea. Jsou to výstavy s aktuální kulturně politickou tematikou jako příprava na vybudování trvalých exposic přírodních věd a společenského vývoje Jihlavska, které budou vybudovány okamžitě, jakmile budou k dispozici vhodné prostorové podmínky. Není to jen krajské museum v Jihlavě. I ostatní musea v kraji se plně zapojují do kulturního života ve své sběrné oblasti.

Musejní pracovníci na Jihlavsku stojí v přítomné době před vážným úkolem: *vybudovat ve všech museích exposice socialistické výstavby*. Není to úkol lehký právě zde, na Jihlavsku. Je třeba přihlédnout k tomu, že mnohé ústavy nemají stálé pracovníky; většina museí je dosud odkázána na práci dobrovolníků za nepatrnou, anebo žádnou odměnu. Musea jsou velmi často nezanedbávanějšími kulturně-osvětovými zařízeními národních výborů. Je přehlíženo, že *musea jsou důležité ústavy, které zejména na úseku výchovy k socialistickému vlastenectví mají důležitou úlohu.*

Bylo by chybou se domnívat, že musea byla vždy zanedbávána tak, jak tomu bylo až do nedávna. V dobách svého vzniku a rozvoje hrála musea významnou pokrokovou úlohu. I česká buržoasie podporovala v osmdesátých a devadesátých letech minulého století dokumentaci kulturního dědictví a využívala tak národního cítění lidu pro své třídní zájmy. Na musea byl soustředěn zájem mnoha kulturních pracovníků.

Jedním z prvních, kteří pochopili význam musejních dokladů pro poznání národní minulosti i pro přítomnost, byl náš velký historik František Palacký.

František Palacký, který se v roce 1841 stal jednatelem Společnosti Vlasteneckého musea, je vlastně zakladatelem historických sbírek Národního musea. Prohlásil tehdy, že *hlavním úkolem musea je vytvořit vědecký obraz vlasti na*

základě dokonalé znalosti země a národa, ve všech jeho vztazích fyzických i duchovních, přírodních i uměleckých, bývalé i nynější doby.

Na podkladě tohoto ideového programu Národního musea vznikaly v dalších letech nové vlastivědné ústavy na území dnešního našeho státu. A skutečně v uvědomování občanstva v národním duchu, v boji za uznání práva našeho národa na samostatnost, zaujímala musea až do počátku první světové války přední místo a byla uznávanými ústavami, v nichž se mnohdy soustřeďoval veškerý národní život. Jako taková byla musea vysoko hodnocena.

Léta 1918—1920, kdy se buržoasie stala vedoucí silou ve státě, díky zradě pravicových vůdců sociální demokracie, znamenala i zásadní obrát v názoru na činnost museí. Musea přestala být uznávanými výchovnými ústavami. Buržoasie, která dobře znala jejich působivou sílu, se obávala nyní politického vlivu na lidové masy a tak musea stále více a více upadala; nedostávalo se jim dostatečné podpory z veřejných prostředků, ustrnula ve svém vývoji a musejní pracovníci, kteří s láskou uchovávali cenné doklady, byli zesměšňováni. Pochopitelně, že nacistická okupace způsobila další ztráty i oslabení významu museí.

Ve výchově k socialistickému vlastenectví musí nyní musea zaujmout přední místo. Slova Františka Palackého, pronesená sice za jiných okolností a za účelem dosažení jiného cíle, byla, pokud jde o jádro věci, správná, neboť plně platí i pro dnešní práci a zaměření činnosti museí. Vždyť i my chceme, aby vlastivědná musea skutečně vytvořila vědecký obraz vlasti na základě dokonalé znalosti života ve své sběrné oblasti. Je žádoucí, aby musea vybudovala své expozice na podkladě dokumentace bývalé a nynější doby. Chceme, aby zdůraznila v této expozici významné okamžiky a zařadila tam i hodnotné doklady z dnešní převratné doby.

Jenom ta musea, která mají vybudovány expozice v duchu pokrokových musejních zásad na podkladě dialektického materialismu, mohou dnes plnit svou politicko-výchovnou úlohu. Bez trvalé expozice je museum pouhým shromaždištěm materiálu a neplní své přední úkoly, což přináší značnou škodu komunistické výchově našich občanů. *Expozice musea, to je visitka okrěsu a kraje, v ní se promítá minulost, přítomnost i skvělá budoucnost sběrné oblasti.*

Zatím nemůžeme být s prací museí na Jihlavsku spokojeni. Mají-li naše musea navázat na tradici z let před první světovou válkou, pak bude třeba vykonat velký kus práce a překonat velké množství předsudků u mnohých lidí. Přebudovat instalace museí, zajistit jejich osvětové využití, to bude velká, ale také radostná práce.

Ve většině museí na Jihlavsku nejsou doklady z oboru přírodních věd. Proto je třeba velmi kladně hodnotit práci zoologa Krajského musea s. Slavíka na tomto úseku, zejména jeho práci na vybudování nové expozice, která bude v letošním roce odevzdána veřejnosti.

Poměrně ve větší míře jsou v museích doklady o společenském vývoji.

Archeologové a historikové již shromáždili mnoho cenného materiálu o původním osídlení kraje, zejména o jeho jihovýchodní části. Materiálu z dávné minulosti najdeme v museích více než z dob nedávno minulých. Souvisí to poněkud i s celým původním zaměřením museí.

Mnohá musea nemají vůbec dokladů o vývoji dělnického hnutí. Ani Krajské museum v Jihlavě, i když má síň dělnického hnutí instalovánu, nemá materiál průkazností a provenienčně uspokojivý. Bylo dříve přímo nemyslitelné, aby musea shromažďovala doklady o bojích dělnické třídy. Cožpak buržoasie mohla dovolit podobné zaměření sběrné a instalační činnosti museí? Pravdou je, že množství nejrůznějších památek na dělnické hnutí zmizelo nenávratně za buržoasní republiky. A to, co nestačili zničit horliví strážci pořádku tehdy, dokončili nacističtí okupanti. Některá musea již začala se sběrem dokladů na toto období a dosáhla dobrých výsledků. Příkladem tu jsou musea v Mor. Budějovicích a v Pacově.

Rokem 1945, kdy se pod pádnými údery Sovětské armády zhroutil fašismus a s ním i buržoasní pořádek u nás, bylo zahájeno nové období v dějinách našich národů — období výstavby socialismu. Tato událost se hluboce dotýká i museí. *Je povinností museí zachovat na věčnou paměť doklady na tento největší úsek našich dějin.* Této dokumentaci nebyla dosud věnována náležitá pozornost. Bohužel skutečnost je taková, že velké množství dokladového materiálu již nenahraditelně zmizelo. Vývoj jde kupředu tak rychlým tempem, že je opravdu třeba bystrých očí a jasných hlav, aby bylo lze obsáhnout a zachovat dokladový materiál všeho dění příštím generacím. *Musí být zachráněno vše, co bude navždy připomínat těm, kteří přijdou po nás, první období přebudování naší země v socialistickou pevnost míru tak, jak se tento historický proces jeví ve sběrné oblasti každého musea.*

Exposice socialistické výstavby vzhledem ke svému mimořádnému historickému poslání bude zaujímat zvláštní místo v museu. Výběr předmětů do exposice bude třeba provádět z velkého množství dokladového materiálu všeho druhu, ať již to bude materiál hmotný, fotografický, písemný nebo výtvarná díla. *Bude třeba pečlivé ruky zkušeného musejníka, který zná dokonale historii své sběrné oblasti i perspektivy jejího dalšího rozvoje, aby přišly do exposice doklady pouze musejního charakteru.*

Přirozeně, že *nejpůsobivější je materiál hmotný*; je proto třeba věnovat zvláštní pozornost hmotným dokladům zejména na významné politické události, dokladům hospodářského vývoje okresu, jeho kulturního rozkvětu i na zvyšující se životní úroveň obyvatelstva. Ukázky pracovních nástrojů, používaných v průmyslu, zemědělství i v řemeslnických dílnách, ukázky surovin, polotovarů a výrobků místního průmyslu třeba bezpodmínečně soustřeďovati v museích. Ukázky výrobků, které nebude možno umístit pro jejich rozměry, jako na př. výrobky pelhřimovského »Agrostroje« nebo žďárského »Žďasu« bude třeba instalovati ve formě modelů, maket, odlitků a napodobenin. Bude nutné v zájmu přesného

zobrazení všeho nového, co přineslo zanedbávanému Horácku budování socialistické společnosti, opatřit přesné mechanické modely strojů, které se zde začaly po roce 1945 vyrábět. Zvláště cennými doklady dnešní epochy budou unikátní hmotné doklady, jako jsou na př. první odlitky kovu ve žďárských slévárnách, první stroje tam vyrobené, zlepšovací návrhy a pod. To vše jsou ukázky pomoci socialistického státu zaostalým územím a musea musí tyto vzory zachovat a předvádět ve svých expozicích socialistické výstavby.

Fotografický materiál bude svým rozsahem nejbohatší, bude však třeba fotografickou dokumentaci zajišťovat daleko dokonaleji a soustavněji, než je tomu dosud. Bude třeba, aby každá významná událost byla doložena fotografickými snímky.

Písemný materiál z tohoto období je převážně soustředován ve státních archivech. Musea však zařazují do svých expozic takové doklady, které v archivech nejsou a které mají pro dokumentaci dneška velký význam. Jsou to plakáty, letáky, vesnické noviny, pozvánky, bleskovky a pod., které svým obsahem dokládají zvyšování kulturní úrovně i rodící se nové vztahy mezi lidmi. Museum sbírá i doklady na mluvenou lidovou tvořivost (častušky, nové písně atd.).

Výtvarná díla (sochařství, malířství, grafická díla) zařazujeme do expozice musea tehdy, můžeme-li jimi dokumentovat určitou událost v historii výstavby socialismu, ke které nemáme hmotných ani jiných dokladů, anebo pro lepší objasnění událostí, kterou expozice předvádí. Na příklad nemáme v museích mnoho dokladů z únorových událostí roku 1948. Bude proto úkolem musea, aby na podkladě důkladného studia událostí v té době, zadalo zhotovení obrazu výtvarníkovi. Motivem pro takový obraz může být na př. ustavení okresního akčního výboru Národní fronty, dělnická hlídka v závodě, znárodnění dalších podniků a pod. Bude však žádoucí, aby takové umělecké dílo zobrazovalo co nejpravdivěji historickou skutečnost.

Zásadou při sběru dokladů a při budování expozic musí být toto hledisko: *vždy musí být zařazovány do musejních sbírek doklady musejního charakteru, to jest, musí to být takový materiál, který je skutečným průkazným svědectvím období výstavby socialismu v okrese.*

Expozice výstavby socialismu, organicky navazující na expozici historickou, která končí osvobozením sběrné oblasti musea Sovětskou armádou v roce 1945, bude obsahovat nejvýznačnější události v životě okresu od roku 1945 až do současnosti i s perspektivou dalšího rozvoje.

Doporučuji, aby periodisace tohoto období byla řešena následovně:

1. 1945—1948. — Období úsilí Komunistické strany Československa za upevnění lidově-demokratického zřízení, za rozšíření moci dělnické třídy, za přechod k socialistickému budování. — V této části expozice se projeví osidlování pohraničí i Jihlavy, volby v r. 1946, zahájení plánovitého roz-

voje národního hospodářství, dvouletky, únor 1948 a vítězství dělnické třídy nad reakcí.

2. 1948—1953. — Období výstavby a přestavby národního hospodářství, upevnění Národní fronty, další znárodnování po Únoru, volby 1948, Ústava devátého května, krajské zřízení, vyhlášení pětiletky a její plnění.

3. 1953—1956. — Období rozvinutí výstavby socialismu.

4. Předvádění průmyslu, zemědělství, hmotné a duchovní kultury.

5. Perspektiva do dalších let.

Vyskytují se hlasy, že expozice výstavby socialismu budou ve všech museích stejné a že tak ztratí působivost pro návštěvníka. Tato kritika je neopodstatněna, neboť je založena na zcela nesprávném hodnocení situace a na malé znalosti problémů. Právě opak je pravdou. *Expozice výstavby socialismu bude v každém museu jiná.* Její obsah je přece závislý na charakteristických zvláštnostech, typických pro dějinnou cestu okresu v období výstavby socialismu, na jeho přírodních podmínkách, společenském vývoji, na zvláštnostech zvyků a obyčejů. Docela jinak se v tomto období vyvíjí okres Žďár nad Sáz. a jinak třeba Kamenice n. L. V expozici musea musí být zdůrazněno všechno typické, co daný okres charakterizuje. Smyslem expozice pak bude seznámiti pracující okresu, pro které budujeme expozice vlastivědných museí především, se všemi významnými úspěchy, jichž zde bylo dosaženo. *V expozici socialistické výstavby budou předváděny charakteristické rysy různých výrobních odvětví, které určují místo sběrné oblasti musea v celkovém národním hospodářství republiky i její národohospodářskou specifikaci.*

Na Jihlavsku je celá řada závodů a podniků — nositelů Rudých praporů vlády, ministerstev, ÚRO a ÚV svazů, jako je na př. Motorpal Jihlava, Modeta Jihlava, Závody Gustava Klimenta, Třebíč atd. *Úspěchy a výsledky práce těchto nejlepších z nejlepších se musí objevit názorně v expozici.*

Tak na př. v expozici socialistické výstavby okresního vlastivědného musea v Třebíči musí být věnována zvláštní pozornost úspěchům socialistické práce zaměstnanců závodů Gustava Klimenta v Třebíči-Borovině, kteří patří k nejlepším v republice. Již pětkrát získali za dobrou práci Rudý prapor vlády a ÚRO. Bez ukázek takové úspěšné práce borovinských pracujících nebude expozice úplná. A v Třebíči jsou dnes podmínky k vybudování expozice socialistické výstavby v době opravdu co nejkratší.

Velká práce čeká musejníky na Žďársku. Okresní vlastivědné museum ve Žďáře n. Sáz. se musí důkladně zabývat rozvojem okresu od roku 1945. V důsledku bouřlivého rozvoje průmyslu, výstavbou nového velkého závodu Ždasu, mění se způsob života lidí nejen ve Žďáře samém, ale i na celém okrese. Ve Žďáře vyrostl nový velkozávod — vyrostli i noví lidé. Lidé vybudovali závod, vyrostly nové haly, byly připraveny výkonné stroje a tak bylo třeba rukou, které

by v novém závodě tavily rudu, vedly stroje a vytvářely tak nové hodnoty pro naše hospodářství. A tak se z bývalých kopáčů, betonářů a montérů za pět let stali vynikající taviči, slévači, jádraři a jiní odborníci. Tito noví lidé, lidé socialistického města Žďáru, se dnes řadí důstojně po bok pracujícím v závodech se starou slévárenskou a strojírenskou tradicí. A tyto všechny nové skutečnosti musí museum zaznamenat ve svých sbírkách a exposicích.

Při tom nelze zapomínat ani na činnost mnohých drobných závodů, které právě dnes šíří slávu značky »Made in Czechoslovakia« daleko za hranicemi naší vlasti. Tak na př. sklárnu ve Škrdlovicích neznají ani mnozí občané na žďárském okrese, neřku-li v kraji. A přece byla v prvním pololetí roku 1955 prohlášena nejlepším podnikem ministerstva. Pod dovednýma rukama sklářů ve Škrdlovicích se naše suroviny mění ve výrobky ze surového skla, které jsou takové kvality, že ani druhý, a taky poslední výrobce tohoto druhu zboží, firma Oleforx ve Švédsku, jim nemůže konkurovat. Také na podobné ukázky výroby nesmí být v této musejní expozici zapomenuto.

Tvořivou prací, uměním a zručností pracujících lidí na Horácku vzniká tu mohutný chorál písně práce a nových socialistických lidí, jejichž dobré výrobky šíří slávu českého průmyslu a řemeslné zručnosti doma i za hranicemi. Jaké to široké pole působnosti pro naše musea!

V expozici vlastivědného musea nebude však zobrazen jen pohled na místní průmysl a jeho rozvoj v období výstavby socialismu. *Také otázky, týkající se zemědělství, tam musí nalézt své vyjádření.* Ukázat přeměnu naší vesnice ve vesnici socialistickou, růst nových JZD, předvést výrobní plány nejlepších JZD na okrese, organizaci práce, uplatňování pokrokových zkušeností v rostlinné i živočišné výrobě i ukázky výsledků práce v nejlepších družstvech. Je třeba vybrat nejlepší JZD, ukázat ho v celé jeho výrobní mnohotvárnosti tak, aby návštěvníci musea spatřili na takovém příkladu výhonky všeho nového, co se rodí na naší vesnici. Je nutno ukázat výpěstky nových druhů zemědělských plodin, nové metody, jichž se používá při zemědělských pracích a pod. V části věnované zemědělství na okrese se objeví makety družstevních budov, vepřínů, kravínů.

Při budování expozic socialistické výstavby v našich museích na Jihlavsku nesmí být opomíjena zásada, že veškeré bohatství, veškeré hodnoty vytvářejí svou prací lidé. Na našich závodech a na vesnicích, v továrnách, v JZD, v STS a j. v nových společenských poměrech a hospodářském rozvoji vyrůstají noví lidé, pracovníci s novým poměrem k práci, ke kultuře, rodí se nové vztahy mezi lidmi. *V expozicích socialistické výstavby musí být ukázáni nejlepší pracovníci svého oboru,* kteří jsou příkladem pro ostatní. Zde budou předváděny jejich pracovní úspěchy, metody a výsledky jejich uvědomělé tvůrčí činnosti, případně i výrobky, resp. nástroje, kterých používají při své práci. Tím však není myšleno vystavit galerii nositelů řádů bez jakýchkoliv doplňujících dat. I zde musí být předvádění názorné, instruktivní a tudíž působivé. Je třeba vždy seznámit ná-

vštevňíky musea s nejlepšími pracovníky, s jejich životem a prací. Rovněž nesmí být opomenuti ani nejlepší pracovníci vědy a kultury (na př. lékaři, učitelé a p.).

Při budování exposic socialistické výstavby nutno brát v úvahu, že musejník, odkázaný jen sám na sebe, nemůže tento úkol splnit. *Je třeba, aby vytvoření exposice se stalo záležitostí celého okresu, všech obyvatel a zejména orgánů státní moci i správy.* Dokumentace současnosti klade požadavky na každého občana. Všechno to, s čím se nyní v našem každodenním životě setkáváme, bude za desítky a sta let jedinečným materiálem pro historiky, studující dějiny přechodu naší země od kapitalismu k socialismu a ke komunismu. Uchování takových dokladů by se mělo tedy stát záležitostí každého jednotlivce. K tomu, aby bylo možno získávat co největší množství materiálu, *bude třeba vytvářet na každém okrese hustou síť vlastivědných pracovníků, organizovaných při osvětových zařízeních ve vlastivědné kroužky.* Na Jihlavsku je po této stránce dosud »pole neorané«. Jenom Krajské vlastivědné museum v Jihlavě má vlastivědný kroužek s několika sekcemi přímo při museu. Avšak *vlastivědné hnutí, má-li mít úspěch, musí být založeno na masovém podkladě.* V takovém kroužku budou zapojeni všichni ti, kdož milují svůj rodný kraj a místa v něm, s nimiž je spojeno mnoho jejich životních osudů. Při správném řízení vlastivědné práce v celém kraji dosáhneme jistě úspěchů nejméně takových, jako mají soudruzi jihlavského vlastivědného kroužku.

Řešení úkolů, které vyvstávají před vlastivědnými musei na Jihlavsku při budování exposic ze současného období naší socialistické skutečnosti, vyžaduje především vážnou vědecko-výzkumnou práci. Vyžaduje studium historie, ekonomiky i kulturního rozvoje sběrné oblasti musea a soustavný sběr takového vlastivědného materiálu, který má musejní význam.

Je to nový úsek práce museí — úsek významný a s hlediska zvyšování všeobecného vzdělání a zvláště se stanoviska výchovného důležitý.

Na práci věnovanou sběru a studiu materiálu z tohoto období musí být pohlíženo všude, nejen v museích, ale zejména na národních výborech jako na důležitou a nezbytnou činnost, jejímž konečným cílem bude vybudování hodnotné exposice, která bude jasně a věcně znázorňovat historickou cestu sběrné oblasti musea za období výstavby socialismu, jakož i výsledky a úspěchy pracujících při této výstavbě.

Taková práce bude pak základem pro vybudování důstojné exposice, která bude pýchou každého občana okresu a museum tak bude plnit významné politicko-výchovné poslání.

Expositionen sozialistischen Aufbaus in Museen des Iglauer Gebietes

Die Museumsarbeiter im Iglauer Gebiet stehen vor der Aufgabe Expositionen sozialistischen Aufbaus zu errichten, denn Museen als kulturelle Institutionen müssen ein wissenschaftliches Bild der Heimat in allen natürlichen, sozialen und künstlerischen Beziehungen nicht nur vergangener Zeiten, sondern auch der Gegenwart schaffen. Die heutigen Museen müssen das Volk zu sozialistischem Patriotismus erziehen. Sie müssen nicht nur Dokumente der Arbeiterbewegungsentwicklung in ihrem Sammelbereich für die Zweigabteilung der sozialen Entwicklung sammeln, sondern ihre Bemühung auch auf die Ansammlung von Museumsmaterials für die Exposition des Aufbaus des Sozialismus errichten. Es muss das mannigfaltigste zeitgenössische Material gesammelt werden, nicht nur materielles in Form von Erzeugnissen, Abgüssen und ähnlichen, sondern auch photographisches, schriftliches und auch bildende Werke zur dauernden Dokumentation der sozialistischen Umgestaltung, wie sie uns auf dem Gebiete der Industrie, der Landwirtschaft und der Kultur ersichtlich ist.